

Judikatūras krājums

Lieta C-688/21

Confédération paysanne u.c.

pret

Premier ministre

un

Ministre de l'Agriculture et de l'Alimentation

(*Conseil d'État* (Valsts padome, Francija) lūgums sniegt prejudiciālu nolēmumu)

Tiesas (virspalāta) 2023. gada 7. februāra spriedums

Lūgums sniegt prejudiciālu nolēmumu – Vide – Ģenētiski modificētu organismu apzināta izplatīšana – Direktīva 2001/18/EK – 3. panta 1. punkts – I B pielikuma 1. punkts – Piemērošanas joma – Atbrīvojumi – Ģenētiskās modifikācijas paņēmieni/metodes, kuras tradicionāli tiek izmantotas un kuru drošums jau sen ir atzīts – *In vitro* nejaušā mutāģenēze

1. *Prejudiciāli jautājumi – Paātrinātā prejudiciāla nolēmuma tiesvedība – Nosacījumi – Apstākļi, kas pamato ātru izskatīšanu – Neesamība (Tiesas statūtu 23.a pants; Tiesas Reglamenta 105. panta 1. punkts)*

(skat. 26.–28. punktu)

2. *Tiesību aktu tuvināšana – Ģenētiski modificētu organismu apzināta izplatīšana – Direktīva 2001/18 – Piemērošanas joma – Organismi, kas iegūti ar mutāģenēzes paņēmieniem/metodēm, kuri tradicionāli tiek izmantoti vairākiem lietojumiem un kuri jau sen tiek uzskatīti par drošiem – Izslēgšana – Šaura interpretācija – Organismi, kas iegūti ar mutāģenēzes paņēmieni/metodi, pamatojoties uz tādu pašu ģenētiskā materiāla modificēšanas kārtību kā metode, kura tradicionāli tiek izmantota vairākiem lietojumiem un kuras drošums jau sen ir atzīts, bet kurai ir atšķirīgas iezīmes – Iekļaušana – Nosacījumi (Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvas 2001/18 17. apsvērums, 3. panta 1. punkts un I B pielikuma 1. punkts)*

(skat. 47.–49., 51.–56. un 64. punktu un rezolutīvo daļu)

3. *Tiesību aktu tuvināšana – Ģenētiski modificētu organismu apzināta izplatīšana – Direktīva 2001/18 – Piemērošanas joma – Atbrīvojums – Organismi, kas iegūti, “in vitro” piemērojot mutāģenēzes paņēmieni/metodi, kura tradicionāli tiek izmantota vairākiem “in vivo” lietojumiem un kura jau sen tiek uzskatīta par drošu – “In vitro” kultūrām raksturīga iedarbība – Ietekmes neesamība attiecībā uz izslēgšanu no šo organismu atbrīvojuma*

(Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvas 2001/18 17. apsvēruma, 3. panta 1. punkts un I B pielikuma 1. punkts)

(skat. 58.–60., 63. un 64. punktu un rezolutīvo daļu)

Rezumējums

Confédération paysanne (Francijas lauksaimnieku savienība) un astoņas apvienības, kuru mērķis ir vides aizsardzība un informācijas izplatīšana par apdraudējumu, ko rada ģenētiski modificēti organismi (ĢMO), 2015. gadā cēla prasību *Conseil d'État* (Valsts padome, Francija) par noteiktu mutāģenēzes¹ metožu vai paņēmienu izslēgšanu no Direktīvas 2001/18² par ĢMO apzinātu izplatīšanu vidē transponēšanai paredzētā Francijas tiesiskā regulējuma piemērošanas jomas. Šajā kontekstā *Conseil d'État* (Valsts padome) iesniedza Tiesai lūgumu sniegt prejudiciālu nolēmumu, kas ir pamatā 2018. gadā pasludinātajam spriedumam *Confédération paysanne* u.c. (C-528/16)³.

Šī lieta ir turpinājums minētajam spriedumam, kurā Tiesa atzina, ka no Direktīvas 2001/18 piemērošanas jomas ir izslēgti tikai tie organismi, kas radīti ar mutāģenēzes paņēmienu/metodēm, kuras tradicionāli ir tikušas izmantotas vairākiem lietojumiem un kuru drošums jau sen ir atzīts. *Conseil d'État* (Valsts padome) no minētā sprieduma secināja, ka Direktīvas 2001/18 piemērošanas jomā ir jāiekļauj organismi, kas radīti ar paņēmienu/metodēm, kuras ir parādījušās vai galvenokārt attīstījušās pēc šīs direktīvas pieņemšanas datuma, tostarp ar “*in vitro* nejaušās mutāģenēzes” metodēm⁴. Tādējādi *Conseil d'État* (Valsts padome) izdeva rīkojumu un, lai nodrošinātu tā izpildi, Francijas valdība tostarp izstrādāja dekrēta projektu par grozījumiem to ĢMO iegūšanas metožu sarakstā, kas tradicionāli tikušas izmantotas, neapdraudot sabiedrības veselību vai vidi. Šajā dekrēta projektā bija paredzēts, ka ir jāuzskata – nejaušā mutāģenēze, izņemot *in vitro* nejaušo mutāģenēzi, pieder pie šādas izmantošanas.

Pēc minētā dekrēta projekta paziņošanas⁵ Eiropas Komisija sniedza sīki izstrādātu atzinumu, kurā tā norādīja, ka no Savienības tiesību skatpunkta un ievērojot jaunākās zinātnes atziņas *in vivo* nejaušo mutāģenēzi nošķirt no *in vitro* nejaušās mutāģenēzes nav pamatoti. Tā kā Francijas iestādes nebija pieņēmušas dekrēta projektu, *Confédération paysanne* un vides aizsardzības apvienību grupa atkārtoti vērsās *Conseil d'État* (Valsts padome), lai panāktu izdotā rīkojuma izpildi.

Augstākā administratīvā tiesa uzskatīja, ka tai ir jāsaņem precizējumi par sprieduma *Confédération paysanne* u.c. tvērumu, lai noteiktu, vai, ņemot vērā *in vitro* nejaušās mutāģenēzes iezīmes un lietojumus, ir jāuzskata, ka šis paņēmiens/metode ietilpst Direktīvas 2001/18 piemērošanas jomā. Tāpēc tā vērsās Tiesā ar lūgumu sniegt prejudiciālu nolēmumu.

¹ Metode, kas ar ķīmisku vai fizikālu faktoru palīdzību ļauj mutācijas mākslīgi izraisīt daudz lielākā tempā (1000 līdz 10 000 reižu ātrāk) nekā noris spontānās mutācijas.

² Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2001/18/EK (2001. gada 12. marts) par ģenētiski modificētu organismu apzinātu izplatīšanu vidē un Padomes Direktīvas 90/220/EEK atcelšanu (OV 2017, L 106, 1. lpp.).

³ Spriedums, 2018. gada 25. jūlijs, *Confédération paysanne* u.c. (C-528/16, EU:C:2018:583).

⁴ Kā nejaušo mutāģenēzi apzīmē procesu, kurā pēc tam, kad ar ķīmisku vai fizikālu faktoru palīdzību ir tikušas mākslīgi izraisītas mutācijas daudz lielākā tempā nekā noris spontānās mutācijas, mutācijas organismos tiek rosinātas nejauši. *In vitro* nejaušā mutāģenēze ir metode, kurā *in vitro* kultivētu augu šūnas tiek pakļautas ķīmiskiem vai fizikāliem mutāģenētiem, atšķirībā no nejaušās *in vivo* mutāģenēzes, kas tiek veikta attiecībā uz veselīgiem augiem vai augu daļām.

⁵ Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva (ES) 2015/1535 (2015. gada 9. septembris), ar ko nosaka informācijas sniegšanas kārtību tehnisko noteikumu un informācijas sabiedrības pakalpojumu noteikumu jomā (OV 2015, L 241, 1. lpp.).

Spriedumā, kas pasludināts virspalātas sastāvā, Tiesa precizē nosacījumus, ar kādiem no Direktīvā 2001/18 paredzētā atbrīvojuma⁶ principā ir izslēgti organismi, kuri ir radīti, piemērojot mutagēzes paņēmieni/metodi, kas balstīta uz to pašu kārtību, kādā mutagēns izmaina attiecīgā organisma ģenētisko materiālu, kā mutagēzes paņēmieni/metode, kura tradicionāli tiek izmantota vairākiem lietojumiem un kuras drošums jau sen ir atzīts, bet kas no šī otrā mutagēzes paņēmiena/metodes atšķiras ar citām iezīmēm.

Tiesas vērtējums

Vispirms Tiesa uzsver, ka Direktīvā 2001/18 paredzētā atbrīvojuma tvēruma ierobežošana attiecībā uz tā piemērošanu mutagēzes paņēmieniem/metodēm, atsaucoties uz divkāršu kritēriju – pirmām kārtām, tradicionālu izmantošanu vairākiem lietojumiem un, otrām kārtām, sen atzītu drošumu⁷, ir cieši saistīta ar pašu šīs direktīvas mērķi⁸, proti, cilvēku veselības un vides aizsardzību atbilstoši piesardzības principam. Šī divkāršā kritērija piemērošana tādējādi ļauj pārlicināties, ka, pamatojoties uz mutagēzes paņēmiena/metodes ilglaicīgo izmantošanu, kā arī lietojumu daudzveidību un pieejamo informāciju par tās/tā drošumu, ar šo paņēmieni/metodi radīti organismi var tikt izplatīti vidē vai laisti tirgū Eiropas Savienībā, neuzskatot par absolūti nepieciešamu nelabvēlīgas iedarbības uz cilvēku veselību un vidi novēršanas nolūkā uz šiem organismiem attiecināt risku novērtēšanas procedūras⁹.

Šajā kontekstā Tiesa konstatē, ka atbrīvojuma no Direktīvas 2001/18 piemērošanas jomas vispārēja paplašināšana, tā piemērošanu attiecinot uz organismiem, kuri ir radīti, piemērojot mutagēzes paņēmieni/metodi, kas balstīta uz to pašu kārtību, kādā mutagēns izmaina attiecīgā organisma ģenētisko materiālu, kā mutagēzes paņēmieni/metode, kura tradicionāli tiek izmantota vairākiem lietojumiem un kuras drošums jau sen ir atzīts, bet kas šo kārtību papildina ar citām iezīmēm, kuras atšķiras no šī otrā mutagēzes paņēmiena/metodes iezīmēm, neatbilstu Savienības likumdevēja nodomam.

Tādu organismu izplatīšana vidē vai laišana tirgū, neveicot risku novērtējuma procedūru, kas radīti ar šādu mutagēzes paņēmieni/metodi, dažkārt attiecīgā gadījumā var izraisīt neatgriezenisku un vairākas dalībvalstis ietekmējošu nelabvēlīgu iedarbību uz cilvēku veselību un vidi, pat tad, ja šīs iezīmes nav saistītas ar kārtību, kādā mutagēns izmaina attiecīgā organisma ģenētisko materiālu.

Tomēr, uzskatot, ka organismi, kas radīti, piemērojot mutagēzes paņēmieni/metodi, kura tradicionāli ir tikusi izmantota vairākiem lietojumiem un kuras drošums jau sen ir atzīts, noteikti ietilpst Direktīvas 2001/18 piemērošanas jomā, kad šis paņēmieni/metode ir kaut kādā veidā izmainīta, varētu tikt lielā mērā atņemta lietderīgā iedarbība šajā direktīvā paredzētajam atbrīvojumam. Šāda interpretācija varētu pārmērīgi apgrūtināt jebkādu mutagēzes paņēmieni/metozu pielāgošanu, lai gan šī interpretācija nav nepieciešama, lai īstenotu minētajā direktīvā izvirzīto cilvēku veselības un vides aizsardzības mērķi atbilstoši piesardzības principam.

⁶ Atbrīvojums, kas paredzēts Direktīvas 2001/18 3. panta 1. punktā kopsakarā ar tās I B pielikuma 1. punktu. Saskaņā ar šo tiesību normu šo direktīvu nepiemēro attiecībā uz organismiem, kas radīti, izmantojot ģenētiskās modifikācijas metodes, kuras uzskaitītas tās I B pielikumā un pie kurām pieder mutagēze.

⁷ Šo divkāršo kritēriju Tiesa ir izstrādājusi spriedumā *Confédération paysanne* u.c. (C-528/16).

⁸ Saskaņā ar Direktīvas 2001/18 1. pantu tās mērķis ir atbilstoši piesardzības principam aizsargāt cilvēku veselību un vidi, pirmkārt, kad ĢMO tiek apzināti izplatīti vidē tādos nolūkos, kas nav laišana tirgū Savienībā, un, otrkārt, kad tirgū Savienībā tiek laisti produkti, kas satur ĢMO vai sastāv no tiem.

⁹ Minētas attiecīgi Direktīvas 2001/18 B daļā un C daļā.

Tādējādi Tiesa uzskata – apstākļi, ka mutāģenēzes paņēmiens/metode ietver vienu vai vairākas iezīmes, kas atšķiras no tāda mutāģenēzes paņēmiena/metodes iezīmēm, kura tradicionāli tiek izmantota vairākiem lietojumiem un kuras drošums jau sen ir atzīts, Direktīvā paredzētā atbrīvojuma nepiemērošanu var pamatot tikai ar nosacījumu, ka ir konstatēts, ka šīs iezīmes var izraisīt attiecīgā organisma ģenētiskā materiāla modifikācijas, kas pēc to rakstura vai rašanās tempa atšķiras no tām, kuras izriet no šī otrā mutāģenēzes paņēmiena/metodes piemērošanas.

To paturot prātā, savas analīzes pēdējā daļā Tiesa aplūko atšķirību starp *in vivo* un *in vitro* mutāģenēzes metodēm, kas ir pamatlietas centrā. Šajā ziņā, analizējusi Direktīvā 2001/18 paredzēto režīmu attiecībā uz paņēmieniem/metodēm, kas saistīti ar *in vitro* kultūrām, tā norāda – uzskatot, ka *in vitro* kultūrām raksturīgās iedarbības dēļ organisms, kas radīts, *in vitro* piemērojot mutāģenēzes paņēmieni/metodi, kura sākotnēji ir tikusi izmantota *in vivo*, ir izslēgts no Direktīvā 2001/18 paredzētā atbrīvojuma, netiktu ievērots fakts, ka Savienības likumdevējs nav uzskatījis, ka šai raksturīgajai iedarbībai ir nozīme, definējot šīs direktīvas piemērošanas jomu. Tiesa it īpaši norāda, ka ar Direktīvu 2001/18 ir paredzēts no šajā direktīvā paredzētā ĢMO kontroles režīma izslēgt vairākas ģenētiskās modifikācijas metodes, kas ietver *in vitro* kultūru izmantošanu.